

SBORNÍK VĚD PRÁVNÍCH A STÁTNÍCH.

ZALOŽIL BOHUŠ RIEGER.

ZA ÚČASTENSTVÍ ČLENŮ
ČESKÉ FAKULTY PRÁVNICKÉ

VYDÁVAJÍ

A. BRÁF, K. KADLEC, J. KRČMÁŘ, F. VAVŘÍNEK.

S PODPOROU ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘA FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST
A UMĚNÍ, PRÁVNICKÉ JEDNOTY, V PRAZE A SPOJKU ČESKÝCH PRÁVNÍKŮ VŠEHRD.

ROČNÍK IX.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES
V PRAZE 1909.

BURSÍK & KOHOUT,

КНИЖКУПЦІ С. К. ЧЕСКÉ UNIVERZITY KARLO-FERDINANDOVY A ČESKÉ AKADEMIE
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Āiskl ALOIS WIESNER v PRAZE, kniĀitiskaf Āeské Akademie císaře Františka Josefa pro vědy
slovesnost a umění. — Papír ze skladu Āeské společnosti pro obchod a průmysl papírnický
G. WIESNER, DUFFEK a SPOL. v PRAZE.

OBSAH ROČNÍKU IX. (1908—1909).

ČLÁNKY	Strana
<i>Baxa Bohumil</i> , Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od roku 1749—1841	1
<i>Prušák Josef</i> , Dvě studie o účastenství	39
<i>Synek Emil</i> , O nedokonaném svádní k trestním činům	105
<i>Fláler Robert</i> , „Corona regni Bohemiae“	119
<i>Weyr František</i> , Živnostenská práce žen	150
<i>Heyrovský Leopold</i> , O právní platnosti konstitucí císařů římských ..	233
<i>Henner Kamil</i> , Znovuzřízení kurie římské	255
<i>Šimák V. J.</i> , Zřízení o komorním, hejtmanském a dvorském soudu z r. 1534	271
<i>Šimák V. J.</i> , Dobrozdání, jak potrestati česká města po bitvě bělohorské	293
<i>Hora V.</i> , Snahy o reformu processního práva v říši německé	343
<i>Engliš Karel</i> , Konkrétní chudinské fondy	401

LITERATURA:

Politické dějiny slovanské:

- Hrushevskij Mychajlo, Istorija Ukrainy-Rusy a Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes. (Kadlac.) — *Въспоминанія Милеико, Караѳорѣ. Късуга прва, 1752—1804 (К. К.)*

Právní dějiny slovanské:

- Kalousk Josef, Rády selské a instrukce hospodářské 1698—1780. (Demel). — JUDr. Jan Kapras, Pozůstatky knih r-makého práva knížetství Opavského (Demel). — M. Treblin, Beiträge

zur Siedlungskunde im ehemaligen Fürstenthum Schwidnitz (Kaprás). — Šišić Ferdo, Kralj Koloman i Hrvati god. 1102. (K. K.) — Матвије Властара Спитагат. Азбучни зборник византијских прквених и државних закона и правила. Словенски превод времена Душанова. (Kadlec). — Благоевѣ Н. П., История на старото българско државно право. Часть първа. (Kadlec)	308
Vladimir Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. (Karel Kadlec). — Dr. Bohumil Baxa, K dějinám veřejného práva v zemích koruny České od restaurace Leopoldovské až do počátku moderních převratů (1790—1848). Týž, Inkolát (a indigerát) v zemích koruny České od r. 1749—1848. (J. Č.)	414
Právní dějiny rakouské:	
O. Balzer, Historya ustroju Austrii w zarysie. (Kaprás.)	323
Právní dějiny uherské:	
Timon Ákos, A párbér Magyarországon. (Kadlec.) — Schiller Bódog, A Hármaskönyv egyik állítólagos főforrásáról. (Kadlec.) — Kadlec K., Uherské ústavní dějiny. (Demel.)	325
R. Kiss István, A magyar helytartótanács I. Ferdinánd korában, és 1540—1551 évi leveles könyve. (Kadlec.) — Thallóczy Lajos, Vázlatok a magyar közigazgatás történetéből. (K. K.)	426
Právo občanské:	
J. Péritsch, De l'épicurisme dans le droit privé, La réparation pécuniaire pour le préjudice moral (K—ř.)	331
Dr. Ant. ryt. Randa, Die Schadensersatzpflicht nach österreichischem Rechte. (K.) — M. Popoviliev, De droit civil transitoire ou intertemporal (sa nature juridique, sa règle générale et sa place dans la législation). (K.)	443
Právo obchodní:	
Dr. Ant. ryt. Randa, Soukromé obchodní právo rakouské. (Herrmann-Otauský.)	415
Právo trestní:	
JUDr. Jaroslav Kallab, Základy nauky o způsobilosti býti stranou a o příslušnosti soudu v trestním řízení rakouském. (Storch.) — Dr. August Miřička, Delikty tiskové ve vědě, zákonodárství i judikatuře. (Sedláček)	332
Dr. Josef Prušák, Studie o účastenství. (Storch.) — Dr. Eduard Kohlrausch, Die Beschimpfung von Religionsgesellschaften. Ein Beitrag zur Strafrechtsreform. (Prušák). — Dr. Alfred Freiherr von Overbeck, Die Erscheinungsformen des Verbrechen im Lichte der modernen Strafrechtsschule mit besonderer Berücksichtigung der Versuchslhre. (Týž.)	448

PRAVO FINANČNÍ:

Dr. Vilém Funk, Poplatek z převodu majetkových na případ smrti. (*H n.*) — Joachim, Osвобоzení obcí a j. korporací samosprávných od kolků a poplatku. (*Drachovský.*) — J. Konrad, Konstitutionelles Finanzrecht (Finanz-Verfassungsrecht) der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. (*Týž.*)... 457

Politické hospodářství:

JUDr. Eduard Michelis, Die Zolltrennung Österreich-Ungarns in handelspolitischer und weltwirtschaftlicher Beleuchtung. (*Koudeřka.*) — Dr. Friedrich Zahn, Die Finanzen der Großmacht. (*Týž.*) 459

Soudní lékařství:

Prof. Dr. V. Slavík, Soudně-lékařská diagnostika otrav. (*Prokop.*) 462

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

LITERATURA.

Politické dějiny slovanské.

Hruševskij Mychajlo, Istorija Ukrajiny-Rusy (6. svazek, Lvov, 1907) a *Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes* (1. sv., Lipsko, 1906).

Autor velkolepého díla, na které tuto chceme obrátiti pozornost našeho čtenářstva, jest u nás celkem osobou dosti neznámou, ačkoli náleží k nejzajímavějším a nejrázovitějším literárním profilům slovanským. Muž sotva 42letý má již za sebou obdivuhodnou činnost literární a při tom jest vůdcem ukrajinského hnutí, jež se domáhá úředního uznání ukrajinské (rusínské) národnosti nejen v Haliči, kde žije pouze malá část Ukrajinců, nýbrž i na Rusi, která dosud ukrajinské otázky neznala. Přišel před 14 roky do Lvova, kamž byl povolán za profesora všeobecných dějin na tamní universitě, skupil kolem sebe literární pracovníky rusínské, organisoval nově Naukove Tovarystvo imeny Ševčenka, jež má pro Rusíny význam Akademie, odchoval za krátkou dobu celou řadu nadaných historikův ukrajinských a rozšířil od r. 1905 svou činnost i na Ukrajince v říši Ruské. Pro ukrajinskou národnost má význam nejen našeho Palackého, nýbrž i velikého buditele národního, který vědeckou i publicistickou svou činností dokazuje oprávněnost požadavku, aby Ukrajinci uznáni byli za samostatnou, od Velkorusů rozdílnou národnost.

Výrazem tohoto snažení jest Hruševského životní dílo, veliké dějiny ukrajinského národa, jichž vyšlo dosud šest svazků, a sice sv. 1. r. 1898 (2. vyd. 1904, v něm. překladě 1906), sv. 2. r. 1899 (2. vyd. r. 1905), sv. 3. r. 1900 (2. vyd. 1905), sv. 4. r. 1903 (2. vyd. 1907), sv. 5. (o 2 částech) r. 1905 a r. 1906, sv. 6. r. 1907. Již svazek 1. ukrajinských dějin prof. Hruševského přijat byl haličskými Rusíny s velikým nadšením, avšak na Rusi bylo dílo to zakázáno a specialisty ignorováno. Sama základní myšlenka autorova, podati historii ukrajinského národa již od nejstarší doby ruských dějin, od t. zv. kyjevské periody, pokládána byla za něco přímo absurdního. Autor nedal se však zastrašiti a za několik málo let dovedl dílo své až do šestého svazku.

V tomto stručném referátě chceme si povšimnouti blíže pouze svazku prvního (podle 2. vyd. rusínského, resp. německého překladu) jakož i svazku šestého, zároveň však podáme stručný přehled obsahu i svazkův ostatních.

Pro celé dílo význačný jest úvod (1. sv. něm. vydání), v němž spisovatel vykládá důležitost ukrajinských dějin a seznamuje nás se svým nazíráním na předmět obraného studia. Příslušné místo zní v českém překladě takto: „Ukrajinskými kmeny založený stát (Kyjevské velkoknížectví) byl prvou trvalou státní organizací, s níž veškeren pozdější státní život východní Evropy více nebo méně úzce jest spojen. Moskevští panovníci

pokládal se samí za dědice tohoto Kyjevského státu, a Moskevská říše zila skutečně ve formách jim vytvořených právě tak jako velkoknížectví Litevské. Kultura dosažená ukrajinskými kmeny tvořila základ kulturního života jednoho i druhého státu (Moskevského i Litevského), kulturního života celé východní Evropy a v dalším důsledku celé severní Asie. Boj se záplavou asijských hord, jež nicila další politický a kulturní vývoj ukrajinských kmenů, jest vlastně historií obrany záp. Evropy před asijskou invází, obrany krví a úsilím ukrajinského národa. I když pozbyly samostatného státního života, ukrajinské kmeny hrají ještě dále důležitou roli v povznesení velkého knížectví Litevského i Polska k politickému významu, který od anexe ukrajinských, běloruských a litevských zemí zaujímá prve místo v politických poměrech evropských. Pozdvižení téhož ukrajinského národa proti Polsku způsobuje zcela neočekávaný úpad Polska v polovici XVII stol. Prechod Ukrajiny pod moskevskou ochranu vyzdvihuje Moskevskou říši na prvé místo, dává jí rozhodnecí převahu nad Polskem, pak i nad Švédskem a způsobuje hluboko sáhající převrat v politické soustavě východní Evropy.“

Neméně důležitá jsou slova autorova na str. 15.—17. prvního svazku, v nichž obsazeno jest vědecké credo autorovo. Klade-li se v moderní historické vědě čím dále tím více důraz na dějiny kultury a sociálně-hospodářského života, a mají-li vnější politické dějiny význam jen potud, pokud jeví přímý vliv na dějiny kulturní a sociálně-hospodářské, jest podle autora princip takový obzvláště odůvodněn při dějinách ukrajinského národa. Samostatným politickým životem žili Ukrajinci jen v nejstarší době své existence. Od XIV. stol. byli přivtěleli k jiným, cizím státům, a jsou buď passivním předmětem cizího panství anebo stojí k němu ve více méně zřejmé a ostré opozici. Spočívala-li již za samostatného politického života ukrajinského národa politika obyčejně v rukou panující minority, jež vládla nad hlem mnohdy i proti jeho vůli, neměly později ani nižší ani vyšší vrstvy ukrajinského národa nějakého vlivu na politiku, a proto mohou nás politické poměry těch dob jen potud zajímati, pokud jevíly vliv na národní, hospodářské a kulturní postavení ukrajinského obyvatelstva. Jedině možným dějinám ukrajinského národa v té době jsou tedy jeho sociálně-hospodářské dějiny a jeho dějiny kulturní, a proto již za příčinou lehčího porozumění musí věnováno býti náležitě místo sociálně-hospodářským a kulturním procesům minulých, jak historických tak i předhistorických dob.

Spisovatel vysvětluje nám tu, proč věnoval v prvním svazku svého díla tolik místa — více než polovinu celého svazku — věcem, jež budou mnozí pokládati jen za prolegomena k vlastnímu dílu. On sám nazval tuto část na titulním listě prvního svazku „pradějinami země a národa“. Pojednává tu (po úvodních poznámkách ve 2 oddíle) o ukrajinském území před slovanskou migrací (s dodatkem o pohybu asijských kmenů během slovanského osazení), v odd. 3. o slovanské kolonizaci ukrajinského území (s dodatkem o kolonizačních ztrátách v X. stol., resp. o migraci Pečeněhů), v odd. 4. o kultuře a způsobu života ukrajinských kmenů v dobách osazení

i po nich. V části této opírá se spisovatel o vědecké výsledky, k nimž dospěla archeologie a srovnávací jazykověda (glottika).

Za práh historické doby pro ukrajinský národ pokládá autor VI. stol. po Kr. Před tím může prý se mluvit o ukrajinském národě jen jako o části slovanské skupiny. Usazení ukrajinského národa na jeho nynějším území spadá v jedno s počátky jeho historického života. Ve stoletích následujících přímo po tomto usazení připravuje se organizace ruského státu, což tvoří obsah první periody historického života ukrajinského národa. Úsilím kyjevské dynastie a její družiny podařilo se spojit aspoň na krátký čas všechny části ukrajinského národa v jediné politické těleso, a tato politická jednota zanechala v kulturním a sociálním životě své stopy v podobě všeobecných znaků. Nejdůležitější z nich byly: zavedení křesťanství, jež mělo veliký vliv na národní život, a zároveň s tím přimknutí se k byzantskému kulturnímu světu. Vývoj společensko-hospodářský vyznačuje se dualismem mezi obcí a družinou, vytvořením se kupecko-bojarské, kapitalisticko-statkářské vrstvy, silným rozmachem (a pozdějším poklesnutím) obchodu a živností atd.

Této kyjevské epoše věnována jest zbývající (menší) část prvního svazku, svazek druhý a třetí Historie Ukrajiny.

V prostředních desetiletích XIV. stol. vstupují ukrajinské země ve svazek dvou sousedních říší, velkoknížectví Litevského a království Polského. Tím počíná se druhá, přechodní perioda. V kulturním ohledu má převahu západní vliv nad byzantským, v hospodářském ohledu pak postupuje tempem čím dále tím rychlejším vzrůst privilegované vyšší třídy a úplně hospodářské a právní ztročení lidových mas; současně vzdaiuje se tato privilegovaná třída v kulturním a národním ohledu víc a více od lidové massy. Antagonismus lidových mass proti panující, privilegované menšině, jehož počátky trvaly již v dobách dřívějších, zostřuje se ještě národnostním a náboženským nepřátelstvím. Všim tím připravuje se konflikt, který následkem kolonizačních poměrů v jihovýchodní Ukrajině vypukl na rozhraní XVI. stol. To mělo být obsahem 4. a 5. svazku díla Hruševského, ale, jak se později ukázalo, spadá sem i obsah svazku šestého.

Třetí období ukrajinské historie počíná se podle Hruševského dějinami národních bojů s nepřátelskými společensko-hospodářskými řády. Tyto boje mají za účel zvrátiti ono nepřátelské zřízení a reformovati sociální poměry ve smyslu národních ideálův o spravedlnosti. Společensko-hospodářský boj spojuje se s náboženským a národním, čímž jsou do něho strženy všechny společenské vrstvy. Bojištěm jest východní Ukrajina. Tam přetvořují se úplně společensko-hospodářské a politické řády, a zároveň s tím dosahuje národní vědomí i náboženský život napjetí dosud neznámého. V Ukrajině západní postupuje naproti tomu dřívější sociální a kulturní evoluce tempem čím dále tím rychlejším. Konečně jest i ve východní Ukrajině boj ztracen, a ke konci XVIII. stol. zaniká poslední jeho ozvěna ve všeobecné reakci. Těmito dějům určen byl původně 6. a 7. svazek díla Hruševského. Když však materiál autorův vzrostl — přehled společensko-

politického, hospodářského a kulturního života XIV.—XVII. stol. zaujal 5. a 6. svazek — bude se věcmi dotčenými zabývatí svazek 7., 8. a možná i 9.

Zakončení díla obsahovati má události další. Snahy lidových mass se obnovují, spojují se s pokrokovými ideami evropskými a stávají se majetkem i nově intelligence. Kulturní elementy sdružují se s národními a společensko-politickými snahami uplynulé bouřlivé doby, a na místo boje zbranemi nastupuje kulturní boj o dosažení oněch ideálů, jež slučují lidové massy s novou vrstvou intelligence v jednotné národní těleso.

Tak načrtl prof. Hruševskýj celý program svého díla a většinu jeho již také provedl.

Základní nazírání autorovo na dějiny ukrajinského národa jest úplně kacírské. Nehledíme-li ani k tomu, je-li správné, aby kyjevská perioda dosavadních ruských (velkoruských) dějin byla reklamována pro dějiny ukrajinské narazí zajisté na největší odpor mínění spisovatelovo, že v Antech starých historiků třeba hledati předky nynějších Ukrajinců. Antové nejsou podle něho (I. sv., str. 179) východní a jižní větve Slovanstva, nýbrž jižní část jeho východní větve, t. j. ony kmeny, jež tvořily onen etnografický celek, který dnes nazýváme ukrajinským. Stotožňování Antů s předky ukrajinského národa jest prý tak pravděpodobné, že pravděpodobnost blíží se úplně jistotě. Vidímeť Anty vystupovati na téže území, na němž jsou usazeny pozdější ukrajinské kmeny. V VI. stol. byl Dněstr hranicí mezi nimi a Slověny. Jakmile se však Slověně počali pohybovati k západu a jihu, posouvalo se i dřívější rozhraní, a skutečně vidíme prý později v X. stol., Dunaj jako hranici mezi rusínskými a moesijskými (bulharskými) Slovany. Tito Antové byli východními sousedy Slověnů a lišili se od nich jako zvláštní, nejpravděpodobněji etnografická skupina; to vidíme prý i u jejich potomků, Rusínů a Bulharů. — Ke konci VI. stol. zaujímají prý Slověně ještě levý břeh dolního Dunaje. Teprve když se skončila kolonisace balkanských zemí, po přechodu bulharských hord přes Dunaj, mohli se Antové zmocniti dunajského pobřeží a zatlačiti odtud zbytky Slověnů. Později (v VIII. až IX. stol.), vidíme, že dunajské pobřeží jest v rukou ukrajinských kmenů. Na západě zůstává prý intenzivní migrace jihozápadního Slovanstva ve druhé pol. VI. stol. a v první pol. stol. VII. směrem k jihu a na západ karpatské země ukrajinské kolonisaci. Ve druhé pol. VII. stol. mohla prý ukrajinska kolonisace většinou již dnešní území zabratí. (Str. 180. a 181.)

Je-li theorie Hruševského správná, pak bude třeba opravití panující dosavad mínění o Slovanéch uherských a sedmihradských. Nebude už zejména možno pokládati Slovany sedmihradské za Bulhary (v pozdějším slova smyslu), nýbrž za Rusíny. (Spisovatel rozbírá tuto otázku na str. 594 a 595.) Hypotese o Antech bude zajisté na dlouhou ještě dobu předmětem četných uvah slovanských badatelů, a zvláště filologů, jimž připadne hlavní úkol vysloviti se o stáří a územním rozšíření ukrajinského národa.

Ať už však pohlédneme jakkoli na stanovisko autorovo v kardinálních otázkách jeho Dějin ukrajinského národa, v jedné věci nebude nejmenšího sporu: dílo prof. Hruševského psáno jest s takovou neobyčejnou erudicí

a opírá se o tak bohatou literaturu a tak četné prameny, že náleží k nejznamenitějším plodům slovanských literatur v posledním desetiletí. Úvodní část (I. sv. až do str. 373) zabíhá do nejrůznějších otázek slavistiky a bude nezbytnou pomůckou nejen těm, kdož se budou obírat ruskými (velkoruskými) dějinami, nýbrž i všem historikům, archeologům, filologům i jiným badatelům každého jednotlivého národa slovanského. Důležitý jest zejména oddíl věnovaný kultuře a způsobu života ukrajinských kmenů v dobách osazení i po nich. Na bohatý obsah ukazují již nadpisy příslušných míst, jako: Orba; Zahradnictví a Ovocnictví; Chov dobytka, drůbeže, včel; Honba a lov; Zpracování produktů: kožešnictví, tkalcovství, hrnčičství . . .; Způsob života: strava, oděv, obydlí, domácí zařízení, zbraně atd.; Obchod: Nejstarší stopy obchodu; Jižní a východní obchodní cesta; Styk se západem; Nálezy mincí; Cesta od Varjahů k Řekům; Ruský obchod na Černém moři; Rusové v Cařihradě a na Středozemním moři atd. Spisovatel pojednává i o náboženství starých ukrajinských kmenů a o všem, co s tím souvisí, dále o poměrech rodinných a sociálních (o organizaci kmenové a obecní, o hradech a hradských svazích, o systémech měst a j.).

Po těchto předběžných věcech přechází k počátkům Kyjevské říše a končí dobou Vladimíra Velikého. Za vlastními dějinami následují četné dodatky o jednotlivých otázkách, o nichž v hlavním textu není možno obsírně se rozepisovati. Autor seznamuje tu se stavem literatury v dané otázce. Dodatků takových jest 61, resp. 63, počítají-li se k nim i dva veliké exkursy, jež možno pokládati za samostatné rozpravy. Jest to exkurs o nejstarší kyjevské kronice (jež dříve nazývána byla Nestorovou) jakož i exkurs o normanské theorii. Velmi cenný jest zvláště exkurs druhý, v němž autor podává nejen podrobný přehled literatury, nýbrž vystupuje s vlastními námitkami proti t. zv. normanské theorii o založení Ruského státu varjažskou dynastií a její družinou.

Německé vydání I. sv. opatřeno jest i třemi rejstříky: osobních jmen, geografických a národnostních názvů a věcí, a na konci připojena jest mapa východní Evropy v dobách vzniku Kyjevské říše.

Svazek II. má tento obsah: 1. Doba Jaroslava; 2. Rozklad Kyjevského státu v X.—XII. stol.; 3. Úpadek Kyjeva (před tatarským nájezdem r. 1240); 4. Přehled jednotlivých zemí: Kyjevská (v dodatku Turovsko-Piňská) — území, hrady, život politický a kulturní; 5. Černihovská a Perejaslavská země; 6. Volyň a Pobuží; 7. Pokarpatské kraje: Halič a Uherská Rus; 8. Stepí: Zbytky slovanské kolonisace ve stepích; turecká kolonisace stepí: Pečeněhové, Torci, Polovci, Mongolo-Tataři. Svazek druhý opatřen jest třemi mapami: Kyjevská a Turovsko-Piňská v XI.—XIII. stol., Černihovská a Perejaslavská a Západní Ukrajiny.

Ve sv. III. jest obsaženo: 1. Haličsko-volyňský stát (XIII.—XIV. st.); jeho vznik za Romána, doba Danyla a jeho nástupců; 2. Podněpří ve druhé pol. XIII. a na poč. XIV. věku pod tatarskou svrchovaností; 3. Politické a společenské zřízení ukrajinských zemí v XI.—XIII. stol.: státní systém, knížecí poměry, politická organizace zemí, správa, soudnictví, vojenská

a finanční organizace, organizace státní a její dějiny; společenské vrstvy; 4. Způsob života a kultura: poměry hospodářské. Právo jako kulturně-životní zjev. Poměry rodinné; chyby společnosti, podle líčení moralistů; obrazy života. Křesťanství a jeho kulturní vlivy. Tvorba artistická. Škola a osvěta. Písemnictví a tvorba literární.

Svazek IV. má tento obsah: 1. Zabraní ukrajinských zemí Litvou a Polskem; Litva sbírá ukrajinské země; boj o Haličsko-volyňské dědictví a připojení k vel. knížectví Litevskému územkú Černihovských, Kyjevská a Podoli; 2. Ukrajinské země pod svrchovaností Litvy a Polska — na rozhraní XIV. a XV. věku: polsko-uherský spor o Halič; dynastická unie Litvy a Polska a opozice proti připojení k Polsku ve velkokníž. Litevském; proměny ve zřízení a v poměrech velkokníž. Litevského; 3. Ukrajinské země pod svrchovaností Litvy a Polska v XV. stol. Události po smrti Vitolda; doba Kazimíra a velkokníž. Aleksandra; oslábnutí unie; poměry národní; rusínská irredenta; 4. Změny v ukrajinských stepích a na Černomoří. Vytvoření krymské ordy a tatarská spustošení; 5. Inkorporace ukrajinských zemí k Polsku, záležitost unie v XVI. věku a připojení ukrajinských zemí k Polsku r. 1569. I ke sv. IV. připojena jest mapa: Ukrajinské země jako součást Polsko-Litevského státu před r. 1569.

Svazek V. obsahuje: 1. Všeobecný přehled společensko-politického vývoje ukrajinských zemí pod litevským a polským režimem (XIV. až XVII. věk); 2. Vývoj společenského zřízení: páni-šlechta, organizace šlechtické a magnátské třídy v ukrajinských zemích; 3. Lid selský — jeho kategorie, omezení osobních práv, roboty a její historie; 4. Měšťanstvo, ukrajinský živel v městech. Duchovenstvo řícholní i světské; 5. Světská správa; zbytky starorusínského schematu a jejich vývoj, přenesení polské administrativní soustavy a polského zřízení na Ukrajinu a jeho organizace v XVI. až XVII. stol. Organizace městská; zřízení selské; 6. Organizace církevní: hierarchické poměry XIV.—XVI. stol., státní postavení pravoslavné církve v Polsku a velkokníž. Litevském, vnitřní ústrojí a život její, úpadek pravoslavné církve v XVI. stol.; 7. Utvoření se církve uniátské; pokusy unie v XIV.—XV., snahy o unii ve druhé pol. XVI. stol. a její uskutečnění r. 1569, berestský sněm r. 1566 a postavení obyvatelstva proti němu.

Svazek VI. vyšel ve dvou částech (r. 1907). Má nadpis: Život hospodářský, kulturní, národní ve XIV. XVII. stol. V části první jedná se o životě hospodářském: o obchodě a městském průmyslu a o selském hospodářství. Počíná se líčením obchodu ve východní Ukrajině ve XIII. až XVI. stol. Mluví se tu o úpadku obchodu ve stol. XIII., zejména o úpadku města Kyjeva a o pasivnosti jeho obchodu, o obchodě s Černomořím, o karavanách a jejich cestách, o rozměrech podnětprovskeho obchodu v XV. a XVI. stol., o obchodě moskevském, o tověrech moskevských a tureckých, o účastenství městského obyvatelstva v tomto obchodě, o obchodě soli, hospodářskými plodinami, o obchodě otroky a o hlavních tržistiích. Podobným způsobem pojednává se o obchodě v západní Ukrajině ve XIII. a XVI. stol. (o obchodních cestách) o obchodním vzrůstu jednotlivých měst.

jako na př. Lvova a Krakova atd.). Na to přechází spisovatel k organizaci obchodu a píše o reglementaci obchodu, o monopolech, mýtech a clech, poplatcích tržních, o šlechtických výsadách, privilegovaných městech, o nepřátelské šlechtické politice naproti městům, o vzrůstu cen a šlechtických krocích proti tomu, o jarmarcích, týdenních trzích atd. V části jednající o organizaci řemeslnické líčí se obsírně cechové zřízení a vše, co s tím souvisí. Velmi podrobně probírá se hospodářství selské. Autor pojednává nejprve o hospodářství starém a jeho přežitcích, načež přechází k rozvoji vývozu hospodářských plodin v XV. a XVI. stol. (vypočítává zejména, které produkty se vyvážely a kam), zdržuje se zvláště u exportu obilí a líčí jeho vliv. Ke konci jedná o průmyslu spojeném se selským hospodářstvím.

Druhá, větší část svazku VI. věnována jest poměrům kulturním a národním na území ukrajinském. Počíná se lícením národnostních poměrů v Ukrajině západní, načež se pojednává o Ukrajině střední a východní. V oddíle Způsob života a kultura seznamuje nás pisatel nejprve s náboženskými a národními tradicemi. Vědomí národní a náboženské mísí se dohromady; náboženství stává se národním příznakem. Na západě vyvíjí se etnograficko-politický antagonismus, vedle něhož se objevuje i antagonismus náboženský. Ruská víra stává se národním praporem. Autor pojednává o církevních fundacích, zádušních věnováních, o poměrech rodinných, nemocnicích atd. V části věnované kulturnímu životu vykládá o úpadku církve a oslábnutí jejího kulturního významu, o nízké úrovni škol, o organizaci škol, o literatuře podle jednotlivých odborů, o literatuře církevní, i světské, o tvoření nového knižního jazyka jako symptomu úpadku tradice, o umění, uměleckém průmyslu a j. — Na to se líčí způsob života. U magnátů a šlechty staví se na odív přepych a bohatství; život ovládnán jest primitivním materialismem. Autor uvádí žaloby tehdejších spisovatelů na naduté vypínání se lidí, na honění se za cizími modami, na přepych v šatstvu atd. Ale tak jako část obyvatelstva oplývá nadbytkem, tone prostý lid v největší bídě.

Zvláštní oddíl věnován jest kulturnímu a nábožensko-národnímú ruchu na Ukrajině v XVI. stol. Autor ukazuje, že Polsko ve dřívějších stoletích nemělo kulturní převahy nad Rusíny, ale za to politicko-kulturní a duševní ruch v Polsku v XVI. stol. měl veliký vliv na vývoj ukrajinského života, více arci negativní než pozitivní. Silnější ruch kulturní a společenský počíná se teprve od r. 1550. Velké změny působí v Polsku jmenovitě šíření se protestantismu. Na Ukrajině jsou naproti tomu reformační vlivy nepatrné, a historikové i současníci je zbytečně zveličují. Činnost Skorinova nezávisela na protestantismu. Spisovatel se zmiňuje o populárnosti jeho překladů i o jiných analogických překladech, o překladech protestantských, o polemických spisech pravoslavných, o Zabludovské tiskárně, o počátcích tiskárny Ostrožské atd.

Obsírně píše autor o vlivech jesuitských, o jesuitských kolejích a školách a vůbec o působnosti jesuitů. Reakcí proti jich odnárodňujícímu vlivu i jiným cizím vlivům byly počátky probuzení ukrajinské a běloruské spo-

lečnosti. Vedle směru staroverského objevuje se proud pokrokový. Dochází mezi nimi ke konfliktu, z něhož vítězně vycházejí pokrokovci.

Obšírně pojednává se i o Ostrožské akademii, dále o lvovském bratrstvu a o bratrském ruchu.

V posledním oddíle vykládá se o boji za unii i proti ní po jejím vyhlášení, a sice v životě i písemnictví. Nejprve pojednává spisovatel o boji literárním, pak přechází k boji politickému a končí výkladem o pohromě pravoslavných.

Také ke svazku sestému připojeny jsou poznámky, jež zaujímají str. 601—633.

Jako vědecky svazky předchozí, založen jest i šestý svazek díla Hruševského na četných pramenech i bohaté literatuře, a podává už proto garanci své velké ceny vědecké, jež jest zvýšena ještě znamenitým zpracováním autorovým.

Dr. Karel Kadlec.

Вукановић Миленко, Караџорђе. Книга прва, 1752—1804. Београд, 1907. (Стран 413.)

V VIII. ročníku tohoto časopisu (str. 410 a násl.) referovali jsme o prvním svazku velikého díla Gavrilovičova, věnovaného Miloši Obrenovići. O něco dříve vydán byl prvý svazek podobného díla Vukičevićova, zabývajícího se Karađorděm. Zakladatelé obou novodobých dynastií srbských našly skoro současně své historiky.

Autor díla o Karađordovi nabyl už zvučného jména v srbské historické literatuře. Vedle četných menších i větších jeho prací známy jsou hlavně dva jeho spisy: Znameniti Srbi Muhamedanci a pak učebnice dějin srbského národa (2 díly: I. až do pol. XV. stol., Bělehrad 1904; II. od pol. XV. stol. až do nové doby, t. 1902, 2. vyd. 1906). Již jako posluchač velké školy bělehradské pojal myšlenku napsati dějiny srbských bojů za osvobození v l. 1804—1813, dějiny t. zv. prvního povstání, v nichž hlavní roli hrál Karađorde. V předmluvě k dílu svému vykládá, jak v něm zrála značně uvedená myšlenka, jak se pustil do sbírání látky, jak uveřejňoval jednotlivé práce, které byly jen přípravou k zamýšlenému dílu, jak hledal v rozličných archivech pramenný materiál (jmenovitě v Petrohradu, a jak konečně se mu podařilo dávnou myšlenku provést. V předmluvě dovidáme se také, že vedle pramenů dosud neuveřejněných používal spisovatel nejvíce vypravování srbských memoíristů, kteří jako současníci buď byli svědky události nebo dokonce osobami přímo v nich zúčastněnými, jako byli prota M. Nenadović, Janičije Gjurčić, Petar Jokić, Gaja Pantelić-Vodničarević a Lazar Arsenijević. Druhy svazek díla obsahovati bude dobu povstání od 2. února 1804 do 21. září 1813, a svazek třetí dobu od r. 1813 do 1817.

Svazek prvý má 12 kapitol. V prvé z nich seznamuje nás autor s Karađordovými předky a rodiči. Děd Karađordův Jovan, který pocházel z černohorských Vasojevičů, přistěhoval se z Metochije (krajiny okolo Prizrenu, Peći, Đakovice a Dečana) do bělehradského pasalyku, tak jako četné jiné srbské rodiny přicházející před tureckým násilím, někdy